

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ARZ VE SEMÂ (YER VE GÖK)

İÇİNDEKİLER

Arz ve Semâ Kelimelerinin Anlam ve Mâhiyeti	2
Semâ ve Semâlar.....	2
Burçlar.....	5
Güneş	6
Yıldızlar	7
Dünyamız ve Güneş.....	8
Hareket ve Zaman.....	10
Evrenin Muazzam Büyüklüğü	11
Galaksiler Ve Samanyolu Galaksisi	12
Fezanın Kismî Fethi	13
Kâinatın Nizamı, Muhteşem Sistem	15
Kâinat Büyük, Ama Ekber Değil!	18
Gök Cisimlerinin Putlaştırılıp Bâtıl Tanrı Kabul Edilmesi.....	19
Ve Günümüz	21
Günümüz ve Modern Müneccimlik.....	22
Günümüz ve Arzın Kutsallaştırılması.....	25
Müneccimlik ve Falcılık.....	26
Burç ve Yıldız Falının Hükmü	27
Arz ve Sema Konusuyla İlgili Ayet-i Kerimeler.....	28
A-Yer ve Gökler	29
C-Gökler	29

"O Rab ki, arzı/yeri sizin için bir döşek, semâyı/göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın." (2/Bakara, 22)

Arz ve Semâ Kelimelerinin Anlam ve Mâhiyeti

"Arz": Yer, yeryüzü, zemin, dünya demektir. Arz kelimesi Kur'an'da 461 yerde zikredilir. "Sema": Gök, gökyüzü, uzay, tavan, bir şeyin üst tarafı anlamlarında kullanılır. Kur'an'da semâ kelimesi, 190'ı çoğul (semâvât) şeklinde olmak üzere 310 yerde geçer.

Semâ ve Semâlar

Kur'an'da göğün ve yerin yaratılışından, göğün ve yerin daha önce bitişik olduğundan, göğün yarılmasından ve ardındakini göstereceğinden, göğün açılıp kapılar haline gelmesinden, görünmez gök kapılarından, genişlemesinden, göktekilerden, göklerin ve yerin yaratılış hikmetlerinden, göklerin nasıl yükseltildiğinden, gök cisimlerinin birer yörüngede yüzdüklerinden, göktekilerin ve yerdekilerin Allah'ı tesbih etmelerinden, gökten yağmur indirenin Allah olduğundan... söz edilmektedir. Göklerin ve yerin Rabbi Allah'tır. Bu bakımdan, yaratılmış şeyler üzerinde iyice düşünmenin ve Yaratıcı'yı tesbih etmenin, mü'minlere has bir nitelik olduğundan söz edilmektedir. Sema da, Allah'ın kâinatta kurduğu ilahî kanunlara, akıllara hayret verecek olağanüstü bir düzen ve âhenge, dolayısıyla Yaratıcı'nın tek Allah olduğuna bir delil olarak görülmüştür.

Göğün "direksiz" olması (görünmeyen bir direk, eksen ile yükseltilmesi), yer üzerine düşmemesi veya yığılmaması, göğün bünyesindeki gezegenlerin zerre kadar düzensizlik yapmamaları; Ay'ın, Güneşin, yıldızların Allah'ı tesbih etmeleri, O'na secde etmeleri gibi konular ayetlerde insan idrakine sunulmuştur.

Kur'an, insanların yerdeki ve semadakilere bakıp akıllarını kullanmalarını, iyice düşünmelerini, anlamaya çalışmalarını öğütlemektedir. Bunun yanında, yine düşünüp ibret almaya davet etmek amacıyla bir tehdit de söz konusu edilmektedir. "(Allah,) Semayı da, izni olmadan yerin üzerine düşmemesi için tutuyor. Doğrusu Allah, insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir." (22/Hacc, 65)

"Ve semayı itaat dışına çıkan her türlü şeytandan korumak için yıldızlarla donattık." (37/Saffat, 6-7)

"Semada olanın (meleklerin -Allah'ın izniyle-)sizi yere batırmayacağından emin misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır. Yahut semada olanın, üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz." (67/Mülk, 16-17)

Allah, semayı yükseltmiş, evren bulutunu yer ve gök olarak ayırmış ve bir ölçü, bir denge koymuştur. *"Gökleri, gözünüzün göremeyeceği bir direk (eksen ya da aks) ile yükseltmiştir." (13/Ra'd, 2)*

Değirmenin mili (ekseni) vardır, bu elle tutulur ve gözle görünür; ama gök cisimlerinin santrfüj eksenini izafidir, görünmez. Sonra tavaf edeceği yörüngeler tayin edilmiştir; bunlar fizik yasaları denilen Allah'ın evrendeki kanunları, sünnetidir. *"Görmediniz mi Allah, yedi semayı birbirine âhenktar olarak nasıl yaratmış!" (72/Cinn, 15)*

Hayat, iki zıt kararlı dengenin (Kur'an terimiyle *"hunnes"*: Merkezci kuvvet; *"künnes"*: Merkezkaç kuvvet) ömrüdür. *"Kuşkusuz Allah, semaları ve yeri kayıp gitmekten alıkoymaktadır. Eğer onlar, kayıp giderse, andolsun ki ondan sonra kimse bunları tutamaz." (35/Fâtır, 41)*

Ama o gün (kıyamet günü) semanın hızı öyle artar ki, dağlar yerinden kopup yürür savrulur. (52/Tûr, 9) Gök cisimleri yuvarlak olduğundan onları kuşatan semalar da yuvarlaktır. Kur'an'da "küre biçimi vermek, yuvarlamak, küreleştirmek" anlamına gelen *"Tekvir"* suresinde yerlerin ve semaların dürülüp bükülmesinden söz edilmektedir.

Kur'an'da yedi yerde yedi kat semadan bahsedilmiştir. (2/Bakara, 29; 17/İsrâ, 44; 23/Mü'minun, 86; 65/Talak, 12; 67/Mülk, 3; 71/Nuh, 15; 78/Nebe', 12) Yedi kat semadan murat nedir, bunların mahiyeti nedir? Bunu kesin olarak bilemiyoruz. Bu konu, henüz astronomi ilminin konuları arasına girmiş değildir.

Feza konusunda keşifler için büyük gayretlerin sarfedildiği çağımızda bile, henüz keşfedilen gerçekler, keşfedilemeyen uzayın içinde mukayese yapılamayacak kadar küçük yer tutar. Kim bilir, belki yedi kat gökle ilgili bilimsel gelişmelere insanoğlunun bilgisi ve kıyamete kadar vakti yetmeyecektir; geleceği de, göklerin konumunu da yaratan bilir.

O bize, göklerin yedi gök olduğunu söylüyor; biz de inanıyoruz. Elmalılı, bu konuda şunları söyler: Yedi kat sema tabiri, yedi göğün varlığını kesin olarak ifade

etmekle beraber, daha ötesi yok demek değildir, ziyadesini nefyetmez. **Bütün yıldızların tezyin ettiği maddî âlemin hepsi bir semadır. Bu da yedi semanın birincisidir. Bunun ötesinde daha altı semâ vardır.** Bu semalar, birinci sema gibi maddî semalar değil; manevî semalardır. *"Biz dünya semasını yıldız zîneti ile süsledik."* (37/Saffat, 6) ayetiyle Miraç olayı, bu manaya işaret etmektedir. (1)

Kur'an'da *"Biz dünya semasını yıldız zînetleri ile süsledik."* (37/Saffat, 6) buyrulmaktadır. En yakın gök, yani dünya göğü, binlerce yıldızlarla süslüdür. Bu yıldızlar ise, güneşten kırk milyon kilometre uzakta olup güneş ile dünya arasındaki mesafeye sığmayacak kadar da büyüktürler.

En yakın göğün gece süsü olarak zikredilen bu yıldızlar, bu kadar uzakta ise, orta göğün veya uzak göğün yıldızları nerededir? Orta veya uzak semanın sınırları nereden başlamakta ve nerede bitmektedir? Bu sonu gelmez sorulara insanoğlu henüz cevap verememektedir. Ama belki bir gün verebilecektir.

Yüce Allah, yedi sema (7 kat gök) yaratmıştır. Bunlardan dünya seması (bize en yakın gök) yıldızlarla donatılmıştır: *"Gerçekten en yakın göğü bir zînetle ve yıldızlarla donatıp süsledik."* (37/Saffat, 6). **O Centauri ismi verilen dünyaya en yakın yıldızın ışığı bize 4,3 ışık yılında gelir. Işığın saniyedeki hızı üç yüz bin km.dir. Son yıllarda yapılan araştırmalara göre dünyaya en uzak yıldızın ışığı da 15 milyar ışık yılında gelir. Yapılan araştırmalardan alınan neticelere göre, yıldızların bulunduğu dünya semasının çapı, muhtemelen 15 milyar ışık yılıdır.**

Bugün evrenin yaşı, yaklaşık 12 milyar yıl olarak hesaplanmaktadır. Güneş sisteminde, yıldız olmayan dokuz gezegen (seyyâre) vardır. Başka yıldızlar birer küçük ve daha büyük güneştirler. Son yıllarda modern astronomi araştırmalarıyla bazı yıldızların gezegenlerinin olabileceğine dair birtakım ipuçları tespit edilmiştir. Güneş sistemine dahil gezegenlerin yaşının 3 milyar yıl olduğu tahmin edilmektedir. Arş ve Kürsî hariç yedi göğün çapı muhtemelen 70-100 milyar ışık yılıdır.

"O (Allah) bunun üzerine iki günde (dönemde) yedi gök var etti. Yakın göğü de ışıklarla (yıldızlarla) donattık ve bozulmaktan koruduk." (67/Mülk, 3, 5). **Göğün üstünde bunları çepeçevre kuşatan Kürsî vardır;** Kürsî'yi de Arş kuşatmıştır: *"...Allah'ın Kürsî'si gökleri ve yeri kuşatmıştır."* (2/Bakara, 255). Bütün bunların hepsi, içindekilerle birlikte Yüce Allah'ın hükmü, tasarrufu ve idaresi altındadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'den gelen bilgilerde belirtildiğine göre, yedi semanın Kürsî içindeki büyüklüğü, bir kalkanın içine atılmış yedi dirhem (bozuk

para) gibidir. Kürsî de Arş'ın içinde bir çölün ortasına atılmış bir demir halka gibidir.

Ebu Zer'in rivayet ettiği bir hadisinde Peygamberimiz bunların büyüklüğünü bu benzetmelerle açıklamıştır: *"Nefsim yed-i kudretinde bulunan Allah'a andolsun ki, yedi sema ve yedi arzın Kürsînin yanındaki büyüklüğü, ancak dünyanın bir çölünün ortasına atılmış bir halka gibidir. Arş'ın Kürsî'ye nisbetle büyüklüğü de, bu halkaya nisbetle çölün büyüklüğü gibidir."* (Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, c. 3, s. 1007)

Burçlar

Yüce Allah, kerim kitabında gökte burçlar yarattığını söyler (15/Hicr, 16; 25/Furkan, 61). *"Burçları olan semaya andolsun ki..."* (85/Bürûc, 1) diye buyurur. Allah, gökte burçlar yarattığını söylerken, gökle ilgili "es-semâvât" şeklinde çoğul değil de; "es-semâ" şeklinde tekil olarak kullanır. Burada sema, bildiğimiz en yakın sema (dünya seması) demektir. **Burç; yüksek köşk, bina ve kale anlamlarına gelir. Semadaki burçlar ise; gökte durumları birbirlerine göre aynı kalan yıldız toplulukları demektir.** Müfessirler, ayetlerde geçen semadaki burçları tefsir ederlerken, bunları büyük yıldızlar, ya da semanın kapıları diye tercüme etmişlerdir. Gökte yıldızların araştırılıp üzerlerinde düşünülmesi için burç taksimlerini İdris (a.s.)'ın yaptığı söylenir. Yerin haritasında şehirler, kasabalar ve bunlardaki yüksek binalar, nasıl bir alamet ve işaret ise, gökteki yıldızlar ve yıldız takımları da böyle birer işarettir.

Güneş'in bir yıl içinde görünürde içinden geçtiği farz edilen gök kuşağı ve bunun yanlarında bulunan takım yıldızları (Zodyak takım yıldızları)na Burçlar kuşağı da denir. Burçlar kuşağı, 30 derece uzunluğunda 12 bölgeye ayrılmıştır. Bu 12 burcun teşkil ettiği alana Burçlar bölgesi denilir. Güneş'in ilkbahardan itibaren bir yol boyunca, sırasıyla takip ettiği takım yıldızlarına eskiden beri hamel (koç), sevr (boğa), cevza (ikizler), şeretan (yengeç), esed (aslan), sünbüle (başak), mizan (terazi), akreb (akrep), kavs (yay), cedi (oğlak), delv (kova), hût (balık) isimleri verilmiştir.

Modern astronomi ve astrofizik, kâinatta kusursuz bir nizamın, yıldızlar, galaksi ve gezegenler arasında ince hesaplı, büyük bir bilgiyle işlenmiş fevkalâde tanzim, tedbir ve dengelerin bulunduğunu göstermektedir. Semanın tüm içindekiler, küçük gezegenlerden yıldızlara ve büyük galaksilere kadar bir düzen ve denge içinde birbirlerinin çevrelerinde dönerek yol almakta ve birbirlerinden açılıp

genişleyerek boşlukta yolculuklarını sürdürmektedirler. Kur'an-ı Kerim'de bu gerçek şöyle dile getirilmektedir: *"Göğü kuvvet (enerji) ile kurduk ve muhakkak biz onu genişletenleriz."* (51/Zâriyat, 47).

Yine Kur'an'da Allah'ın gökleri yedi kat olarak yarattığı, bunların mükemmel bir düzen içerisinde yaratıldığı; yaratılışlarında düzensizlik, çatlak ve kusur olmadığı (67/Mülk, 3-4); göklerin ve yerin yaratılmasının, insanların yaratılmasından daha büyük ve hesaplı olduğu, insanların çoğunun bu büyük yaratılışın farkına varamayacakları (23/Mü'minun, 57) bildirilir. Demek ki yıldızlar ve galaksiler... Yüce Allah'ın azametini ve kudretinin büyüklüğünü ilan etmeleri için yaratılmışlardır. Yine *"O, yıldızları, kara ve denizin karanlıklarında yol bulasınız diye sizin için yaratandır."* (6/En'âm, 97)

Güneş

Yüz elli milyon kilometre kadar mesafeden dünyaya bakan güneş, büyük bir ateş topu görünümündedir. Bütün yeryüzündeki canlıların ihtiyacı olan enerjiyi 8 dakikada yer küreye ndirebilme gücüne sahiptir. Bununla beraber bu azametli enerjisi asla yeryüzüne tamamen ulaşmaz. Zararlı ışınlar, atmosferde süzölür, arıtılır. Güneş enerjisinin büyük bir kısmı, fezada kalmaktadır. Uzun yıllar, bilginler, tükenmeyen güneş enerjisinin nasıl muhafaza edildiğinin sırrını çözememişlerdi. Onu yanan bir ateş kütlesi zannedip, tükenmemesinin sebebini araştırdılar. **Güneş, hakikatte yanan bir cisim olsaydı, şimdiye kadar çoktan sönmüş olması gerekirdi.** İnsanlık, güneşteki enerjinin nereden kaynaklandığının anlaşılması için asırlarca bekledi.

Nihayet 2. Dünya Savaşı sonlarında ilk atom bombasının patlamasından sonra ortaya çıkan muazzam enerjinin, güneşte de mevcut olacağı hükmü yerleşti. Bugün ise, **astronomi bilginleri, güneşin bitmeyen ısı ve ışık enerjisinin hidrojen ve karbon maddelerinin parçalanmasından doğan atom enerjisi olduğuna inanmaktadır.**

Güneşin ve yıldızların uzaya yaydıkları enerjilerinin kaynağı "füzyon" olaylarıdır. Hidrojen gibi hafif çekirdeklerin birleşerek ve bu esnada kütlelerinden kaybederek büyük bir enerji vermesi olayına füzyon olayı denilir. Mesela 4 hidrojen atomunun birleşmesiyle bir helyum oluşur ve toplam kütlenin binde yedisi enerjiye dönüşerek yol olur. Güneşin atmosferinde son derece bol miktarda (güneşin yarısından fazla) hidrojenin bulunduğu tespit edilmiştir. Yine bol miktarda helyumun da varlığı anlaşılmıştır.

Kâinata çoğunlukla bulunan element de hidrojen dir. Hidrojen den helyum un oluşması için güneş in ve yıldız ların içlerindeki milyon larca derecelik ısı yeter (Soğuk füzyon mümkün değildir). Güneş in saniyede yaydığı enerji karşılığındaki kütle kaybı, saniyede 4 milyon tondan fazladır. Buna göre Güneş in, milyar larca yıldır enerjisi tükenmediği gibi, 1-2 milyar yıl, dünyamıza enerji göndermeğe yetecek yapıdadır. Sonra, (Allah'ın takdir ettiği bir zamanda) sönüp bitecektir. Güneşte hidrojenlerin birleşmesi sonucu ortaya çıkan helyum çekirdeklerinin de daha ağır çekirdeklere dönüştüğü düşünülür. Demir çekirdeği son üründür.

Güneş, dünyadan 150 milyon km. uzakta olmasına rağmen bizim için gerekli enerjiyi bize kesintisiz ulaştırır. Bu dev enerjili gök cismi, hidrojeni devamlı olarak helyuma çevirir. **Her saniye 616 milyar ton hidrojen, 612 milyar ton helyuma çevrilir. Bu esnada dışarı salınan enerji, 500 milyon hidrojen bombasının patlamasına denktir.** Dünyadaki dengenin devamı için gereken enerjinin % 99'u güneşten gelir. Isı ve ışığa dönüşüp insanlar başta olmak üzere yaratıklara hizmet eden, **böylesine muazzam bir enerji kaynağının düzenini kim kurmuş, gücünü kim vermiş?**

Dünyamıza düşmüş olan meteorların ve yıldızlardan gelen ışınların analizleri neticesinde bilinir ki, Güneş ve sistemine dahil olan gezegenlerde, hatta yıldızlarda dünyada bilinmeyen başka bir element mevcut değildir. Bütün elementler de, proton ve nötronun katlarıdır. Son asırlarda bilginler, evrenin kütle sinde (bize göre dünya semasında) 10 üzeri 79 proton ve nötron kütle sinin bulunduğunu tahmin etmektedirler. Semadaki yıldız, galaksi ve gezegenleri ne kadar proton ve nötrondan (nükleondan) yarattığını Allah bilir. Çünkü O *"Her şeyi adediyle saymıştır."* (72/Cinn, 28)

Yıldızlar

Gezegenler, hem kendi eksenini etrafında, hem de güneş in etrafında dönerken, yıldızlar, sadece kendi etrafında dönerler ve ışıkları da kendilerindendir. Öyle ise, gezegenler bir yıldızdan ışık alıyor sayılır. Buna göre güneş de bir yıldızdır. **Yıldızlar, dünyamıza oranla çok büyüktür. Mesela, büyük bir caminin kubbesi yıldız ise, toplu iğnenin başı da dünyamız olur. Bir de dünyaya göre insanın cismini düşününüz.**

Portakal üzerinde gözle görünmeyen tozlar gibi. Nasıl ki, portakal, üzerindeki tozları çekiyor, bırakmıyorsa, dünya da bizi öyle çekiyor ve bırakmıyor. Ayrıca

atmosfer de bir sargı gibi her şeyi sarmış. Onun basıncından fırlayıp kurtulmak, epeyce teknik gücü gerektirmektedir. Uçaklar dahil her şeyin atmosfer içindeki hareketi, yolcuların tren içindeki hareketlerine benzer. Nasıl ki, tren giderken yolcular da salon içinde gezerlerse, aynı şekilde dünya hem kendi etrafında, hem de güneşin etrafında dönerken biz, bir yerden diğerine rahatlıkla gidebiliyoruz. Bununla beraber dünyanın tesirinden kurtulmuş değiliz.

Yıldızlar, ısımaları için lüzumlu olan enerjiyi çekirdek birleşmeleri (füzyonu) sonucunda kütlelerinden kaybederek temin ettikleri için, gitgide soğuyacak ve küçüleceklerdir.

Nihayet küçülme neticesinde birbirlerinin çekimlerinden kurtularak saçılıp dağılacaklardır. Çünkü uzayda iki cisim, birbirlerini birleştiren doğru boyunca, kütleleriyle doğru ve aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı bir kuvvetle çekerler. Güneş sistemine bağlı gezegenler ve başka yıldızlar, birbirlerini çekmek suretiyle dengede kalıyorlar.

Yıldızların sönüp dağılacağı zamanda yani *"O gün arz başka bir yere, gökler de başka göklere tebdil olunacaktır."* (İbrahim, 48). Güneş ve yıldızların sönüp dağılacakları, Kur'an-ı Kerim'in başka ayetlerinde de bildirilir: *"Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dağıldığı zaman..."* (İnfitâr, 1-2). *"Güneş dürüldüğü zaman ve yıldızlar söndüğü zaman..."* (Tekvîr, 1-2). *"Yıldızların ışığı giderildiği zaman, gök yarıldığı zaman..."* (Mürselat, 8-9)

Eğer içindekilerle beraber semalar ezelî olmuş olsaydı, şimdiye kadar gelip geçmiş sonsuz zaman içerisinde yıldızlar ve Güneş, çoktan sönüp dağılmış olacaktı. Hâlâ bugün bunlar mevcut olduklarına göre, sonradan yaratılmış olup bir başlangıçları vardır ve günün birinde de küçülüp dağılarak sönüp gideceklerdir. İşte o zaman kıyâmet kopacaktır. Her sonradan var olanın, bir var edicisi (muhdisi) vardır. Bir şey yokken, kendi kendisini yaratamaz. O halde, sema ve âlemleri yaratan, kendileri dışında ezelî ve ebedî olan Allah Tealâ'dır. (2)

Dünyamız ve Güneş

Şu dönmekte olan dünya, birdenbire duruverse acaba ne olur? Hemen, âni firen yapan bir arabayı hatırlamışsızdır. Araba, âniden durunca herkes nasıl öne fırlıyorsa, dünyanın durmasıyla birlikte her şey, yerinden fırlayacak, belki dağlarla denizler yarış ederken, hepsi bir kül yığını gibi savrulacak. İhtimallere devam ediyoruz:

Güneşe yakın olan gezegenler, hızla döndüklerine; böylece güneşin çekimiyle dengede kalıp bulundukları yeri koruduklarına göre; **dünyamızın güneş etrafında dönüşü biraz yavaşlasa, o nispette güneşe yaklaşacak ve yanacaktık. Hızlansa, uzaklaşacak ve donacaktık.** Öyle bir noktada bulundurulmuşuz ki, dünyanın güneşe olan uzaklığı, mevcut canlıların yaşama sebeplerinden biridir.

Dünyanın güneşe olan uzaklığını kim tayin etmiş? Dünyayı kim tartmış? Ona bu şekli kim vermiş? Sonra, dünyanın hem kendi eksenini etrafında, hem de güneşin etrafında dönüşü var ki, ilk hareketi veren kim? Bu hareketin devamını sağlayan kim? İşte bunları düşünüp tefekkür etmek, **her şeyin her şeyle ve tüm şeylerin de Allah’la ilgisini görmek, insana düşen bir görev**dir.

Büyük dünyamız, güneşe oranla çok küçüktür. Mesela, bir milyon dört yüz bin adet dünyayı bir araya toplamak mümkün olsaydı, işte o zaman güneşin büyüklüğü meydana çıkardı. Demek ki gözü doymadığı için dünyayı yemeğe kalkışanlara, güneşi vermek gerekecek; belki o ateş, onları doyurur. Güneşin verdiği ışık, 16 rakamının arkasına 27 tane sıfır koyarsanız, çıkan rakam kadar mum ışığına eşittir. Bir mumun nasıl yapıldığını ve kaç bin liraya satıldığını, ne kadar süreyle ve ne kadar yeri aydınlattığını hesaplarsak, güneşin –sadece ışık-değerini de bulmuş sayılırız. **Acaba bu kadar lütuf, sadece isyan etmemiz veya günah işlememiz için mi?**

Güneşin çevresindeki sıcaklık, altı bin dereceyi bulmaktadır. İç kısımlardaki ısı ise, 20 milyon santigrat derecedir. Güneş yüzeyinin bir santimetre karesinin bir dakikada verdiği kalori miktarı 900.000 kilokaloridir. Sathından fışkıran alevler, 400.000 kilometreye kadar yükselmektedir.

Bu rakamlar ve bilgiler, bizi düşündürmektedir. Bütün bunlar, Allah’ın kudretine ve ilmine imanı arttırmalıdır. **Güneş, hem yakın, hem de uzaktır.** Kendisi milyonlarca kilometre uzaklarda bulunur, fakat çok yakınımızda hissederiz. Gölgeden güneşe çıkan kimse, güneşle çok yakın ve sıkı bir ilişki içindedir; o, güneşli bir havada yürüyor ve üzerine güneş ışınları sanki çok yakından düşüyor.

Ayrıca güneş ışınlarının faydası düşünülürse, bir varlığın uzak olması, onun faydasız veya az faydalı olduğu anlamına gelmediği görülür. Güneş ışınları, dünyamıza sekiz dakikada ulaşır. Bu kadar uzun yolu kat ederken o kadar değişikliklere uğrar ki, bize ulaşan güneş ışınları, en faydalı duruma gelmiş şeklindedir.

Dünya üç hareketi bir anda yapmaktadır. Hem kendi etrafında dönmekte, hem güneşin etrafında ve hem de güneş sistemi ile birlikte helezoni bir yay çizerek Vega

burcuna doğru ilerlemektedir. Bu hareketler, topaca benzetilebilir. Mesela beton bir zemin üzerinde dönmekte olan topaç, eksenini etrafında dönerken ilerler, yer değiştirir. Fakat topacın hareketi düzenli değildir.

Gittikçe hızı azalır. Geometrik bir şekil de çizemez. Dünya ise binlerce sene evvelinde hangi hızla dönüyordu ise, bu gün de aynı şekilde dönmektedir. Bütün bu hareketleri, bize hissettirmeden, bizi rahatsız etmeden yapmaktadır. Bir taksiyi, bir otobüsü, bir uçağı, içindekileri hiç rahatsız etmeden kullanmakta güçlük çeken insan, yer küresini idare edenin gücüne, maharetine hayran olmalıdır.

Elbette ki, yerküresine hâkim olan, yer küresinin üzerindeki kendi hallerinde bırakmamıştır. Bu bakımdan tesadüf ve kendiliğinden oluş diye bir şey olamayacağı gibi, dünyaya hâkim olan da, Allah'tan başkası değildir. Onun yerine tabiatı zikretmek, en hafif tabirle bilimsel gerçeklere ihanettir. *"O söylenenlerden sonra, ey insan, hangi düşünce sana dini yalanlatır? Allah, hâkimler hâkimi değil midir?"* (95/Tîn, 7-8)

Hareket ve Zaman

Etrafımızdaki eşyaların hareket halinde olduğunu biliyoruz. Bu hareketin bir kısmını görüyoruz, bir kısmını göremiyoruz. Mesela, atomun elektronu çekirdek etrafında süratle döner. Bunu gözümüzle görmemiz mümkün değildir, fakat ilmen biliyoruz. Öyleyse **atomlardan meydana gelen taş, toprak, hava, su vesaire de hareketlidir.** Zaten ekseriya suyu akarken, havayı eserken görüyoruz. Her gün güneş, ay ve yıldızların doğup battığını biliyoruz.

Yani gezegenler, yıldızlar ve bunları meydana getiren atomlar da hareketlidir. Zaten evrende sabit hiçbir şey yoktur. İşte “zaman” dediğimiz şey, atomlardan yıldızlara kadar var olan hareketin neticesidir. Zaman, cisimlerin, her türlü maddenin faaliyetinin birbirleriyle mukayesesinden doğmaktadır. Dünyanın kendi eksenini etrafında tam bir dönme müddetine “bir gün” diyoruz.

Kâinatta madde kaim olmakla beraber hareket dursa, zaman da durur. Tabii, evrende hareketin durması mümkün değildir. Maddedeki hareket ile birlikte zaman da kıyamete kadar akıp gidecektir. Maddeyi elbette yoktan var eden bir yaratıcı vardır. Hiçbir varlık, kendi kendisine yoktan vücut veremez. Hiçten yaratma gücüne sahip ezeli bir halk edici olmalıdır. En büyük galaksilerden en küçük zerrelere kadar herşeyde bir nizam, ölçü ve uyum vardır. Küçücük zerrelerde bile hareket son derece intizamlıdır.

Öyle ki atomlardaki hareket, matematik formüller ile ifade edilebiliyor. Ayın, dünyanın ve gezegenlerin hareketi son derece ölçülüdür. Gelişigüzel karışık hareketler görmek mümkün değildir. Bu muhteşem uçakların seyri, gelişigüzel değil; tüm hareketlerinin gelişi de, gidişi de güzeldir. O halde hiçbir tür harekette tesadüf yoktur. Her şeye ilimle, hikmetle hareket veren bir yüce kudret sahibi vardır.

Maddeyi yoktan kim yaratmış ise, en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün hareketi kim veriyorsa, zamanı da halk eden O'dur. Cisimlerin en küçüğü olan atomun parçalarını ve gezegenler, yıldızlar gibi koca kütleleri nizamla, hesapla döndüren Kaadir-i Mutlak, zaman dediğimiz azim nehri akıtıp götürmektedir.

Dünyanın kendi eksenini etrafında dönme süresi daima aynıdır. Bu süre, bizim zaman ölçümümüzdür. Dünya kendi eksenini etrafında dönmesiyle bir günü, güneş etrafında belirli bir müddette dönmesiyle bir yılı meydana getirir. Ay ve diğer gezegenler de bozulmaz, dağılmaz koca birer saattirler. *“Sana hilal şeklindeki aydan sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir.”* (2/Bakara, 189). *“O, sabahı açandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte, bütün bunlar, aziz olan (ve her şeyi) çok iyi bilen Allah'ın takdiridir.”* (6/En'âm, 96)

Evrenin Muazzam Büyüklüğü

İçinde bulunduğumuz âlemin büyüklüğü hakkında bir fikir vermek için şunu belirtelim: **En yakın yıldızın ışığı, dünyamıza 4,3 senede gelir.** Işığın bir saniyede üç yüz bin kilometre hızla gittiğini düşünürsek, yaklaşık dört buçuk senede kaç kilometre gittiğini rakamla gösterebiliriz, fakat **bu rakamı okuyamayız. Bu büyük rakamlara astronomik rakamlar denmiştir. Astronomideki rakamlar, matematiğin sınırları dışına çıkar, biz onları yazar, görürüz, fakat okuyamayız.** Üslü değerlerle ifade etmeye çalışırız. Fakat, bu üslü değerler, sonu sıfırla devam eden rakamlar için geçerlidir.

Böyle olmayıp da üslü okunamayan, sıfırdan hariç 25 rakamı arka arkaya dizelim ve meydana gelen rakamı okumaya çalışalım. Okuyamayacağız. İşte **insanın aklı ve bilgisinin ne kadar sınırlı olduğu buradan bile anlaşılabilir.** Henüz matematik rakamlarını okuyamayan insan, her şeye aklı ereceğini, söz gelimi aklının ermediği veya almadığı **gayb âlemini, hatta uzayla ilgili dünya**

semasının –ki ondan başka altı kat gök daha vardır- derinliklerini ve tüm sırlarını çözemez.

Öyle ise, bir insanın aklının varacağı en son tekâmül çizgisi, kendi anlayışının sınırlarını tayin etmekten, acziyetini kabul etmekten ibarettir. Demek ki insan, bazı şeyleri bilemeyecektir. Biz bilmiyorsak, her şeyi bilen vardır. Bizim okuyamadığımız rakamlarla astronomik cisimleri tertip eden ve tanzim eden vardır. **Bilmediğimizi bilen, yapamadıklarımızı yapanı bilmek, insanca bir harekettir.**

(3)

Galaksiler Ve Samanyolu Galaksisi

Güneş, ismine Samanyolu galaksisi denilen ve içinde güneş gibi 200.000.000 yıldız barındıran çok büyük, çok çok büyük bir yıldız adasındadır. Sürdürülen bir seri çalışmalar ve gözlemler sonucunda Samanyolunun spiral-disk şeklinde bir yapıya benzediği; uzunluğunun 100.000 ışık yılı, genişliğinin de 30.000 ışık yılı olduğu uzmanlarca bugün kabul gören çarpıcı bir gerçektir. Gökbilimcilerle uzay fizikçileri, bu çarpıcı sonuç karşısında, gözlerini dehşetle açarak bu korkunç büyüklüğü idrak edememenin idraki içinde kalmışlardır. Bu, gerçekten muazzam ve muhteşem bir değerdir. Işık, bir yılda 9.460.000.000.000 (yani; 9,46 trilyon) kilometre yol alır.

Işığın bir yılda aldığı yolun 100.000 kat fazlası olan km. karşılığıdır ve bu uzaklık, sadece içinde bulunduğumuz galaksinin boyunu ifade eder. Artık bundan sonra, kilometre cinsinden uzaklıklar da, rakamlar da yetersiz kalır; milyar, trilyon, kentilyon... derken sayılar bile bitip tükenir hale gelir. Galaksimiz, kendi merkez eksenini etrafında tam bir dolanımı 225 milyon yılda tamamlar. Bunun için de, saniyede 250 km.lik bir harekete sahiptir.

Acaba, evrende bizim Samanyolu'ndan başka galaksiler de var mıdır? Bu soruya cevap arayan bilimciler, dünyamıza en yakın bir yıldız topluluğu olan ve ismine de Andromodea denilen bir galaksi buldular. Onun ışığı da bize 2,5 milyon yılda geliyordu. Bu şu demektir: Eğer biz "şimdi" bu galaksiyi gözlersek, onun "şimdiki" halini değil; 2,5 milyon yıl önceki durumunu gözlüyoruz demektir. Bu gerçeğin tersi de doğrudur. Bu galaksiden "şimdi" uzaya yayılan ışınlar, bizim dünyamıza 2,5 milyon yıl sonra ulaşmış olacaktır.

Uzayda galaksileri saymaya kalkışmak, ünlü deyimle pöstekideki (hayvan postundaki) tüyleri bir bir saymak demektir. **Buna rağmen bilimciler, bazı örnekleme metotlarını geliştirerek, evrende 200.000.000.000 galaksinin mevcudiyetine inanmaktadır. Işığı bize 5 milyar, 10 milyar yıl sonra gelen yıldız topluluklarının varlığı karşısında uzmanların nasıl hayret ve hayranlık içinde kaldıklarını belirtmeye gerek yoktur.** Geçen yıllarda, ışığı bize 14 milyar yıl sonra gelen ve ismine de Kuasar adı verilen, çok yüksek enerjiye sahip gök cisimleri keşfedildi.

Güneş sistemleri, galaksiler, meta-galaksiler, süper-diziler ve âlemler gibi, bütün bu evrenler, -ki 18.000 âlemin mevcut olduğu rivayet edilmektedir- Kur'an'da bildirilen aşağı semayı, (dünya semasını, birinci kat göğü) teşkil etmektedirler. Diğer altı gök tabakasını, onların üzerindeki kürsi ve arşı da mahiyet olarak bilememekte ve inanmaktayız.

"Allah, O'ndan başka ilah yoktur... Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur... Onun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür." (2/Bakara, 255)

Fezanın Kismî Fethi

Dünyanın çevresinde ilk insanın uçmaya başladığı 1961 yılından önce yaşayan müfessirler, tefsirlerinde insanoğlunun bu harikulâde olayını nakledememişler ve Kur'an'ın bu konuya dair beyanlarının tefsirini de açık bir şekilde yapamamışlardır. Ancak bu olaydan sonradır ki, pek çok İslam âlimi, bu konuyu ele almış ve önemli bazı açıklamalarda bulunmuştur.

Zira diğer bazı keşif ve olaylar gibi, bu olay da, eskiden beri mahiyeti anlaşılamayan ve sadece Arapça kelime karşılıkları verilen bazı ayetlerin mahiyetini daha iyi açıklayıcı bir unsur ve etken olmuştur. Şayet geçmiş asırlardaki insanlar, gelecekte insanların fezaya çıkacaklarını söyleselerdi, şüphesiz o asırdaki insanlar, bunun bir hayal olduğunu zannederlerdi. Ne var ki, Kur'an, bunu bize bin dört yüz sene önce haber vermiş ve insanoğlunun fezaya çıkabileceğini ve aya ulaşabileceğini de bize açıklamıştır. Kur'an'da bu konuya işaret eden ayetlerin belli başlıları şunlardır:

"Ey cin ve ins cemaatı! Eğer göklerin ve yerin etrafından çıkmağa gücünüz yetiyorsa çıkın. (Fakat Allah'ın vereceği) bir sülân (kuvvet) olmadıkça çıkamazsınız." (55/Rahman, 33)

"Eğer gücün yetse onlara bir mucize getirmek için bir menfez bularak yerin altına girer veya bir merdiven bulup göğe çıkardın." (6/ En'âm, 35)

"Allah, hidayetini dilediği kimsenin göğsünü, İslam için açar. Dalâlete düşürmek istediğinin kalbini de öyle dar ve kasvetli eder ki, iman ona göğe çıkmak kadar zor gelir." (6/En'âm, 125)

"De ki: Göklerde ve yerde olan şeylere bakın." (10/Yûnus, 101)

"Biz onlara, dış âlemde ve kendi nefislerindeki ayetlerimizi yakında göstereceğiz." (41/Fussilet, 53)

"Eğer onlara gökten bir kapı açsak ve oradan yukarı çıksalar 'gözlerimiz iyi görmüyor, belki de biz büyülenmişler topluluğuyuz' diyeceklerdir." (15/Hicr, 14-15)

Bu ayetleri, özellikle 55/Rahman suresinin 33. âyeti, insanların fezaya çıkabileceklerine, aya ve diğer yıldızlara ulaşabileceklerine işaret etmekte; bu ayette geçen "*sülân*" kelimesi de bu gerçeği ifade etmektedir. Pek çok tefsirde, "*sülân*" kelimesine; güç, kuvvet, zorla istediğini yapma ve yenme anlamları verilmiş, ancak bu güç ve kuvvetin mahiyeti hakkında da tabiatıyla herhangi bir bilgi verilememiş ve açıklama da yapılamamıştır. Bununla beraber, bu ayetteki ifadeden bazı müfessirler, insanların fezaya çıkamayacakları anlamını çıkartmışlar; bazı müfessirler de, bir güç ve kuvvet yardımı ile fezaya çıkılabileceğini prensip olarak kabul etmekle birlikte, bunun insanlar için mümkün olamayacağını söylemişlerdir. Zira bunlara göre, bu fezaya çıkma işi, nasıl mümkün olacaktır?

Bu kendileri için çözülmesi gereken bir problem ve bir istifhamdır. Bu problem çözülmedikçe, bu ayetten anlaşılabilecek mana, ancak olumsuz olabilecektir. Nitekim, bu problem, insanoğlunun fezaya çıkışı ve aya ulaşması ile çözümlenince bu ayet, bazı İslam âlimlerince olumlu anlamda yorumlanmış ve neticede bu ayetin, insanların fezaya çıkabileceklerine ve aya ulaşabileceklerine işaret ettiği söylenmiştir.

Aslında Kur'an'da insanların fezaya çıkamayacakları ve aya ulaşamayacaklarının imkânsızlığı değil; bilâkis insanların bu durum ve şekliyle çıkamayacakları, bunun tam aksine birtakım güç ve kuvvetler yardımıyla ("*sülân*"la) fezaya çıkabilecekleri mümkün olduğu ifade edilmiştir. Nitekim zikredilen diğer ayetlerde de fezaya çıkma ile ilgili bilgiler kullanılmaktadır.

Gerçekte Kur'an, insanoğlunun bu konuda da çalışmasını emretmiş, çalışma ve ilim vasıtasıyla birçok şeyin yapılabileceğini ve bunun da imkân dahilinde olduğunu belirtmiştir.

Kâinatın Nizamı, Muhteşem Sistem

Üzerinde yaşadığımız dünya ile güneş sistemi ve diğer bütün yıldızlar arasında ince bir âhenk ve eşsiz bir uyum mevcuttur. Öyle ki, yeryüzünün ölçü ve nisbetlerinden herhangi birinde meydana gelecek en küçük bir değişiklik ihtimali bile yalnız dünyayı değil; bütünüyle hayatı kökten mahvedecek ve yaşanmaya elverişsiz bir hale getirecek durumdadır.

Dünyanın hacmi, kütlesi, güneşten uzaklığı; güneşin kütlesi, ısı derecesi, dünyanın kendi eksenini üzerindeki ölçülü eğikliği, hem kendi yörüngesinde, hem de güneş etrafındaki seyir hızı; ayın dünyadan uzaklığı, hacmi ve kütlesi; karaların ve denizlerin dünya üzerindeki dağılımı ve daha **binlerce ölçü ve oranlar, kâinattaki mevcut nizam ve dengenin varlığını açık bir şekilde ifade etmektedir.** Kur'an'da bu gerçekler, şöyle ifade edilmiştir: *"Gerçekten biz, her şeyi bir takdir ile (ölçüyle) yarattık."* (54/Kamer, 49). *"O'nun katında her şey, bir ölçüye tâbidir."* (13/Ra'd, 8)

Allah, bu dünyada her şeyi bir ölçüye tâbi kılmıştır. Oksijenin havada % 21 nisbetinde olduğunu biliyoruz. Şayet bu oran, % 50'ye çıksa idi ne olurdu? Dünyada bulunan her şey, ilk kıvılcım ile tutuşurdu. Hatta bir ağaca isabet eden kıvılcım, sadece o ağacı değil; hemen bütün bir ormanı tutuştururdu.

Yer küresi kendi eksenini etrafında her 24 saatte bir dönüş yapar. Yani dünyamız saatte 1600 km. civarında bir hıza sahiptir. Şimdi farzedelim ki o, saatte 160 km.lik bir hızla dönüyor, niçin olmasın, o takdirde gece ve gündüzümüz şimdi olduğundan 10 kat daha uzun olacaktır. Bu durumda yaz mevsiminin kızgın güneşi, her gün, bitkilerimizi yakacak, geceleyin de yeryüzündeki bütün bitkiler soğuktan donacaktır.

Gök cisimlerinin yörüngelerinden en ufak bir sapmanın bile sistemi alt üst edecek kadar önemli sonuçlar doğurabileceği hesaplanmıştır. Mesela dünya yörüngesinde normalden fazla veya eksik 3 milimetrelilik bir sapma, bakın nelere yol açabilirdi? Dünya güneş çevresinde dönerken öyle bir yörünge çizer ki, her 18 milde doğru bir çizgiden ancak 2,8 mm. ayrılır.

Dünyanın çizdiği bu yörünge, kıl payı şaşmaz; çünkü yörüngeden 3 mm.lik bir sapma bile büyük felaketler doğururdu. Sapma, 2,8 mm. yerine 2,5 mm. olsaydı, yörünge çok geniş olurdu ve hepimiz donardık. Sapma 3,1 mm. olsaydı, hepimiz kavrularak ölürdük.

Her türlü hayatın gereği olan güneşin yüzeyindeki ısı, 12.000 fahrenheit (Yaklaşık olarak 6.650 santigrat) derecedir. Dünyamız, güneşten, yeter derecede bizi ısıtabilecek kadar uzaktır. Bu mesafe, hayret verici bir şekilde sabit kalmaktadır. Milyonlarca yıldır, bu alanda meydana gelen değişiklik, bildiğimiz tarzdaki hayatın devamına zarar vermeyecek kadar az olmuştur. Şayet yer küresinin sıcaklığı bir yılda ortalama olarak 50 derece değişseydi, bütün bitkilerle birlikte insan da yanarak veya donarak ölürdü. (4)

Dünya, güneş etrafında saniyede 30 km.lik bir hızla döner. Bu hız, mesela saniyede 10 veya 70 km. olsaydı güneşe olan uzaklık veya yakınlığımız yaşamamıza engel teşkil ederdi.

Evrendeki milyarlarca yıldız ve galaksi, mükemmel uyum içinde hem kendi etrafında, hem de bağlı oldukları sistemlerle birlikte dönerler. Hatta bazen 200-300 milyar yıldız bulunan galaksiler, birbirinin içinden geçip giderler. Mesela dünya, saatte 1670 km. hızla kendi ekseninde döner. Bugün en hızlı mermi, saatte ortalama 1800 km.lik sürata sahip. Dünyanın güneş etrafındaki hızı, bir merminin yaklaşık 60 katı, 108.000 km. (Bu hızda bir araç yapılabilseydi, dünyanın çevresini 22 dakikada dolaşacaktı.)

Bütün bunlar, bir ilahî kanun gereği olmaktadır. Bu kanun, bütün evrende hükmünü sürdürmektedir. Son derece bir nizam ve ölçüyle; Allah'ın ölçüsüyle.

İnsanın ne hâfıza yeteneği, ne algılama gücü ve ne de öğrenme kabiliyeti, evrenin tüm özelliklerini tam olarak kavramaya muktedirdir. Sürdürülen bir seri gözlemler, gözlemlerden elde edilen çarpıcı gerçekler, bu gerçeklerden açığa çıkan sonuçların matematik denklemlere yansıyan ifadeleri, bizi, şimdiye kadar kullana kullana alıştığımız ve şartlandığımız her türlü nitelik ve nicelikteki değerlerin ötesinde, öylesine derin anlamlara sürükler ki, bu derinliklerin yalnızlığında insan, hayret, hayranlık ve huşu ile ezilir; Yaratıcı'nın kudretinin büyüklüğü karşısında şükür secdelerine kapanır.

Çevremizde her an şahit olduğumuz olaylara sanki sıradan bir faaliyetmiş gibi dudak bükerek, bakıp geçeriz. Halbuki bütün bu işlemlerde son noktanın insanda düğümlendiğini anlamak, mutlulukların en büyüğüdür.

Tabiattaki her faaliyet, her işlem, her mekanizma, mutlaka insan içindir ve insanda nihayet bulacaktır.

Peki, her şeyin kendine hizmet ettiği insan, kime kulluk edip kimin hizmetine girmelidir? Sadece bakmasını değil; görmesini de bilenler için, ne kadar çok hikmetler, ibretler vardır. *"İnsanlara ufuklarda (dış dünyalarında) ve kendi nefislerinde âyetlerimizi (kudretimize delalet eden delilleri) göstereceğiz ki, onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?"* (41/Fussilet, 53)

Aklını kullanmasını bilen bir kişi için, önce kendi varlığından ve öz benliğinden başlamak üzere, çevresindeki tabiat olaylarını anlamaya çalışmak ve gözlem çemberini genişleterek evrenin bütününe kapsayan bir zihin gücüyle bakıp görerek algılamak, tefekkür etmek, yüce bir Yaratıcı'nın varlığını idrak için yeterlidir.

Çünkü evrenin tamamını oluşturan atomik düzeydeki parçacıkların her biri ve bunlar arasındaki mevcut olağanüstü derecedeki sıkı ilişkiler, matematik prensiplere dayalı dantel misali örülmüş dayanıklı düzenlemeleri yasalaşmış örneklerini verirler.

Bu, öylesine âhenkli, muhteşem ve hârika bir nizamdır ki, burada tesadüflere yer yoktur. Her mekân ve zaman boyutunda olması gereken neyse o olur. Her şey ve her olay, kendi yerinde; nerede ve nasıl bulunması ve oluşması gerekiyorsa oradadır. Talih, şans, tesadüf, evrensel bütünlük içinde yer almaz. Olayların kendi tabii seyri içindeki akımı, üstün bir planlamanın bilimsel örnekleriyle doludur.

Canlı cansız, küçük büyük bütün yaratıklar, insanda hayret ve hayranlık uyandıracak kadar kapsamlı bir kâinat kitabının sayfalarını titizlikle hazırlarlar. Bu kitabın her satırında ve kelimesinde Allah'ın varlığına ve birliğine; ilim ve kudretine şehadet eden kesin deliller ve değişmez işaretler vardır. (5)

"Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı zikredip anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler, derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) 'Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru.!'" (3/Âl-i İmran, 189-191)

Kâinat Büyük, Ama Ekber Değil!

Maddî âlemlerin büyüklüğü, manevî büyüklük yanında cılız kalır. Buhari'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifteki cennet büyüklüğü de şükrümüzü daha arttıracak cinstendir: *"Cehennemden en son çıkacak ve cennete en son girecek olan (günahkâr mü'mine) verilecek ona özel cennetin büyüklüğü, dünya büyüklüğünün iki (veya diğer rivayette, on) misli kadar yer olacaktır."* (Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi, c. 2, s. 844-846)

Diğer mü'minlere verilecek cennetlerin büyüklüklerini ve tüm cennetin (tabii - Allah muhafaza- cehennemin) büyüklüğünü tahmin etmek, bizim sınırlı hayalimiz için kolay olmuyor.

Büyüklük kavramı, özellikle maddî cisimler için izafidir / görecelidir. Köyünden dışarı hiç çıkmamış bir çobanın büyüklük anlayışı ile, gök cisimlerinin ve fezanın büyüklüğünü yaklaşık olarak da olsa rakamlarla söyleyebilecek bir bilgin'in değerlendirmesi aynı olmayacaktır. Bir çocuğun gözünde babası, dev gibi büyük birisidir. Bir karınca gözünde, bir sinek veya böcek çok büyük bir devdir. Bizim anlayışlarımız da buna kıyaslanmalı. Kim bilir meleklerin büyüklükleri ne kadardır? Ama, şurası unutulmamalı ki, çok önem atfettiğimiz arabamız, evimiz, arsamız, fabrikamız... hiç de büyük değil; hele ekber hiç mi hiç değildir. Evrenin muhteşem büyüklüğü, bizi hayrete düşürebilir, ama bu konuda takılıp kalmak da çok yanlıştır. Uzay, kimilerinin zannettiği veya yanlış ifadelendirdiği gibi sonsuz, sınırsız, uçsuz-bucaksız değildir. Tüm yaratıklar gibi sınırlıdır, sonludur; büyüktür ama en büyük değildir.

Gök cisimlerinin, evrenin büyüklüğü, bize onları yaratanın büyüklüğünü, kudretini, ilmini... anlatmalı, yaratıklardan Yaratan'a uruc edip bağlanabilmeyi hatırlatmalıdır. *"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı zikredip anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler, derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) 'Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!'"* (3/Âl-i İmran, 191).

"İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır." (35/Fâtır, 28).

İnsan, yaratılışından Yaratan'a nüfuz edemeyince, gözlemi tefekküre ulaşamayınca, ilmi imanla bütünleşemeyince; ibadet etme ihtiyacını Allah'tan başka hayranlık duyduğu varlıklara yöneltip bazı cisim ve canlıları putlaştırma ahmaklığına düşmüştür. Bu putlaştırmalar içinde gök ve gök cisimleri büyük yer tutar.

Gök Cisimlerinin Putlaştırılıp Bâtıl Tanrı Kabul Edilmesi

a- Güneşe Tapılması: İnsanlık tarihi, tevhid - şirk mücadelesinin tarihidir. İnsanların bir kısmı, tevhid çizgisinden ayrılmaya da, hemen her dönemde nice insan, çeşitli varlıkları Allah'a ortak koşmuş, Allah'ı bırakıp putlara tapmıştır. İlah yerine konulanlar içinde, tabiat güçleri ve varlıkları önemli yer tutar. Tabiattaki birçok varlık arasında, belki en geniş ölçüde tapınmaya konu olan mahluk güneştir. Eski Mısır, Asya ve Avrupa'da, Peru ve Meksika'da güneş kültüne çok rastlanır.

Mısır'da Râ, doğan güneş tanrısıydı. Daha sonra Mısır'da Akhanaton tarafından resmî din haline getirilen dinin (Aton dini) tek tanrısı, güneş yuvarlağını kişileştiren Aton idi. Evrensel güneş; sıcaklık, kâinatı aydınlatan ve canlandıran enerji vermesi, parlaklık, kudret, uzak olduğu halde ışıklarıyla yerde oluşu gibi özellikleriyle insanların ta'zimine hedef edilmiş olabilir. Hindistan'da Vedizm'de Surya, bir güneş tanrısıdır. Hintlilerde olduğu gibi İranlılara da mahsus bir güneş tanrısı olan Mitra (yahut Mithra), ışık ve hak tanrısıdır. Mani dininde, güneş ile aya dua etmek yer alıyordu. Cermenlerde ve Romalılarda da güneşe tapılırdı. Romalılarda güneş tanrısı "sol invectus (yenilmez güneş) için bir tapınak vardı. Şintoizmde güneş tanrısı olan Amaterasu, İdzanagi'nin sağ gözünden, ay tanrısı olan Tsuki-Nokami ise sol gözünden düşen damladan doğarlar. Sümerler güneş, ay, zühre gibi yıldızların tanrılaşan ruhlar olduğuna inanırlardı. Bazılarına göre, güneşe tapanlar, onun akıl ve ruhu olan bir melek olduğunu, bütün süflî varlıkların kaynağı bulunduğunu düşünür, putlarla da temsil ederler.

Arabistan'da güneşe tapıldığı da bilinmektedir. "Abdu şems" gibi isimler de bunu göstermektedir. Bazılarına göre el-Lât veya Semud kavmindeki İlât, güneşi temsil etmiş olmalıdır. Yazıtlardan öğrenildiğine göre Güney Arabistan'da yaşayanlar, bariz surette aya, güneşe, yıldızlara tapmışlardı. (6)

b- Aya Tapılması: Aya tapınma da, yaygın şirk şekillerinden olmuştur. Mısır, İran, Babil, Hindistan, Yunanistan, Avustralya, Yeni Zelanda, Meksika, Batı Avrupa'da (Keltlerde) ve Afrika'da rastlanmaktadır.

c- Yıldız Tapılması: Eş-Şî'râ isimli yıldıza bazı Araplar tarafından tapıldığı bilinmektedir. Bunların, Huzâa kabilesi olduğu söylenir. Allah, bir ayette

"Doğrusu, *şî'râ yıldızının da Rabbi O (Allah)'dur.*" (53/Necm, 49) buyurmakla, böyle şeylere tapmanın bâtil olduğunu bildirmiştir. (7)

Hız. İbrahim'in tevhid mesajını ilettiğı toplumun yıldıza, aya ve güneşe tapanlar olduklarını, Hız. İbrahim'in bunların ilah olamayacağına dair aklî deliller sunmasından anlıyoruz. Irak'ta yaşayan Kildanîlerin bu inancı ve bâtil tanrıların durumları anlatılır ki, düşünölsün; bu tür şirkten vazgeçilsin (Bkz. 6/En'âm suresi 76-79. ayetler).

Fahredden Râzi, heykellerden yapılmış putlara tapmanın, temelde yıldızlara tapmanın sembolü olduğunu ifade ederken, yıldızlara tapmanın özelliklerini de açıklar:

Âlimlerin pek çoğı şunu söylemişlerdir: Bazı müşrik insanlar, bu âlemin durumlarının değışmesinin yıldızlının durumlarının değışmesine bağılı olduğuna inanmışlardır. Bu inançta olanlar, yıldızlının durumunu gözetleyerek bu dünyada meydana gelen mutluluk ve mutsuzlukların, yıldızlardaki talihlerine bağılı olduklarına inanmışlardır.

Onlardan bir kısmı, yıldızlının varlıklarının zatlını gereğı olduğuna, bu âlemleri de onların yarattığına inanmışlardır. Yine onlardan bir kısmı, bu yıldızlının en büyük ilahın mahlukları olduğuna, bu yıldızlının da âlemin yaratıcısı olduğuna inanmışlardır. Birinciler, bu yıldızlının gerçekte ilah olduklarına, ikinciler de onların, Allah ile insanlar arasında vasıta olduklarına inanmışlar, böylece onlara ibadet ve inkıyatla meşgul olmuşlardır. Sonra ise, yıldızlının çoğı zaman gözlerden gizli olduklarını görünce, onlar namına bazı putlar edinmişler ve bu putlara ibadetleriyle de bu gök cisimlerini kast ederek ve yıldızlının görünmeyen gölgelerine yaklaşarak putlara tapınmaya yönelmişlerdir. Derken zaman uzayınca, yıldızlının isimlerini aradan çıkarıp sadece bu heykellere tapınmaya başlamışlardır. İşte bunlar, gerçekte yıldızlara tapan kimselerdir. (8)

Yunanlılar, İskender'den önce, kendileri için ruhânî kuvvetlerin ve ışık saçan gök cisimlerinin isimleri ile tanınan birtakım heykeller yapmaya ve onları kendileri için bizzat ma'bud kabul etmeye yöneldiler. Dahhâk'ın San'a şehrinde Zühre yıldızı adına inşa ettiğı Gumdân tapınağı, puthanelerin meşhurlarındandır. Hız. Osman (r.a.) bu puthaneyi yıktırmıştır. İran hükümdarı Menûşehr'in ay adına inşa ettiğı Nevbahar-ı Belh isimli puthane de meşhur tapınaklardandır. (9)

Kur'an-ı Kerim, güneş ve ayın Allah tarafından hizmete âmâde kılınmasını, O'nun büyük nimetlerinden olarak zikreder (16/Nahl, 2; Zümer, 5). Onların sayma

ve ölçü vesileleri (6/En'âm, 96) olmak, aydınlatmak (10/Yûnus, 5; 71/Nuh, 16) gibi faydaları vardır. Bütün özellikleriyle, Allah'ın ayetlerindendirler (41/Fussilet, 37).

Bunlar, belirli bir zamana kadar görevlerini yapacak, süreleri dolunca dürülüp toplanacaklardır (81/Tekvir, 1). Allah, güneşe ve onun kuşluk zamanındaki parlaklığa kasem etmekle (91/Şems, 1) ona bir değer verdiğini gösterir. Öyleyse insan onlara değil; onları yaratan ve teshir eden Allah'a şükür ve ta'zim etmelidir.

Kur'an, Sebe' halkının güneşe tapmalarını vesile ederek, bu ibâdetin sapıklık olduğunu söyler (27/Neml, 24-25). Bir ayette de, bütün insanlara, mutlak olarak şunu ilân eder: *"Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın varlığının ayetlerinden/belgelerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin; eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin."* (41/Fussilet, 37)

Burada şöyle bir işaret bulunabilir: Bu varlıklara tapanların en azından büyük bir kısmı, Allah'a inanıyor ve ibadet ediyorlardı, dolayısıyla bu gök cisimleri, bağımsız tanrılar değillerdi. Fakat onlara tapanlar, onları ibadetlerinde şerik / ortak koşuyorlardı. Allah, bu yaratıklara tapınmayı bırakıp, ibadetin onları yaratan'a tahsis edilmesini emrediyor. İslamiyet, tapınma secdesi olmasa bile, öbür mahluklar gibi bunlara da ta'zimi yasaklamıştır. (10)

d- Gök'e Tanrılık İsnâdı, Eski Türklerin Gök Tanrısı: Şamanlık inancına bağlı Türklerin Gök Tanrısı anlayışında gök, cisimleştirilmiş, somut tanrısal bir varlık olarak kabul edilmiştir. (11)

"Gök Tanrı" anlamında eski Türkler, "Tengri" "Tangrı" diye isimlendirdikleri bir iyilik tanrısına inanıyorlar, bunun gök olduğunu kabul ediyorlardı. (Orta Asya Türklerine göre bu Gök Tanrı; yeryüzünün, insanların ve görünür görünmez her varlığın yaratıcısıdır. İnsanların yaşantıları arasında dengeyi o sağlar, O, bütün kâinatın efendisidir. (12) (Türkçe "Tanrı" kelimesi, aslında bu şirk unsuru olan Gök Tanrı anlamında olduğundan Allah için kullanılmamalıdır.)

Gök Tanrı kültünün hemen bütün Orta Asya Türk toplumlarında çok köklü bir inanç olması sebebiyle etkisi, İslam sonrası dönemde dahi kendini göstermiştir. Bu kültün İslamî döneme mahsus bazı metinlerde de ortaya çıktığı müşahade olunmaktadır. (13)

Ve Günümüz

"Gök Tanrı" inancının çok eski dönemlerde kaldığı, artık güneşe, aya, yıldızlara kimsenin tapmadığı gibi anlayışlar, kesinlikle doğru bir yargı değildir.

Şirk cephesinde yeni bir şey yok. Kur'an-ı Kerim de bu yüzden "*güneşe ve aya secde etmeyin.*" (41/Fussilet, 37) demektedir; günümüzdeki insana da bu mesajı iletmektedir. Türklerin Gök Tanrı'ları'nın çoktan ölüp tarihin çöplüğüne gömüldüğü anlayışıyla ilgili bir yargıya varıp varmamak için gelin, bu konuda aynamızı topluma tatalım:

Medyada; medyumlardan, falcılardan, astrologlardan yani modern müneccimlerden geçilmiyor. Boyalı basın dediğimiz, yazıdan daha çok resimlerin yer aldığı gazetelerin tümünde her gün burç ve fal köşeleri yayınlanmaktadır. Buralarda "yıldızınız diyor ki" , "burcunuz" , "elektronik burç falı" , "bilgisayarlı astrolojik fal" gibi köşelere ne demeli? (Bu hurafeler, irtica kavramına girmediğinden kimsenin bir şey dediği yok. Peki müslümanların da mı diyeceği yok?!)

Günümüz ve Modern Müneccimlik

Müneccimlik, sanıldığı gibi tarihe karışmış değil; sadece modernleşmiştir o kadar. (Müneccim: Yıldızların hareketlerinden ahkâm çıkaran kimseye verilen addı. Şimdi bu işle uğraşanlara astrolog veya medyum deniliyor. Astrolog: Yıldız falına bakan kimse demektir. Horoskop denilen yıldızların, burçların bulundukları yerin haritasını çıkarıp, falına bakacakları kimsenin doğum tarihleriyle kıyaslayarak geleceği -gayb- hakkında hüküm çıkartırlar. İlm-i nücüm denilen bu bilime (!) şimdi astroloji denilmektedir.)

Eski Yıldızname'lerin yerini günlük burçlar, astrolojik hurafeler almış; müneccimin adı da astrolog veya medyum olmuştur artık. (Yıldızname: Yıldızların hareketleri ile insanların kaderi arasında var olduğu iddia edilen ilişkileri konu edinen kitap, astroloji kitabı, horoskop vb. haritalar, fallar)

Günümüz ve Yıldız: Açıkça kâfir olanların yanında, nice müslümanım diyen insan, hâlâ yıldızların, burçların insan kaderinde etkili olduklarına inanmaktadır. İki kişi, birbirleriyle iyi anlaşp geçinemiyorsa suç onların değildir; sebep yıldızlardır: *Yıldızları barışmıyordur* da onun için. Birisi, ün mü kazanmıştır, talihi açılıp meşhur mu olmuştur; öyleyse onun *yıldızı parlamıştır*. Herkesçe sevildiği için onun *yıldızı dişidir* de o yüzdendir bu sempatiklik.

Yok, itibardan düşer, ününü yitirerek eski şöhreti kalmazsa, sebep; onun *yıldızı sönmüştür*. Artık o *yıldızı düşük* biridir. Biri ölünce, onun yaşayında etkili olan yıldızı, onu terkederek başka diyara göçtüğü için o ölmüştür. O zaman *bir yıldız kaydı* denilir. Müneccimin, kâhinin; geleceği (her şeyi değilse bile, çok şeyi)

bileceğine hâlâ inanılır ki, gelecekle ilgili değerlendirmelerde bulunanlara *sen münecim misin, nereden biliyorsun*, diye sorulur; 'adam sanki *kâhin*' denilir.

Yine, bu sapık düşünceye göre yıldızlar konuşur, vahyeder; onların rasülleri / elçileri ise astrologlar, medyumlar ve cincilerdir. Yıldızların konuşma dilini anlayan bu sivri akıllılar, bu mesajları "yıldızınız diyor ki..." , "burcunuzun durumuna göre başınıza şu, şu gelecek" diye insanlara para karşılığı tebliğ edilir ki, bu mesaja göre bilinçlensinler ve ona göre davransınlar.

Haberden, fikirden daha çok magazine yer veren, yani hangi sanatçı(!)nın karnı ağrıdığından, hangisinin ayakkabısın ne renk olduğundan bahsedip dört bir yanından resimleyen gazeteler, bir bahane bulup / uydurup çektikleri resim için yazacakları yazılarda bu iffetsizleri topluma örnek olarak lanse etmeye çalışırlar. Tabii televizyonların nice programında da göstere göstere ve haramları cilalayarak bu meşhur edilen sanatçılar konu edilirken onlar yere sığdırılmaz, göklere çıkarılır. Onlara yeryüzünde benzeyen eş varlıklar bulunamaz. "Yıldız"dır onlar, "star"dır, "sanat güneşi"dir. Bu sıfatlar, gök cisimlerine tapan topluluklardan miras kalan isimlendirmelerdir.

Günümüz ve Felek: "Felek": Gök, gökyüzü, sema, her gezegene mahsus gök tabakası, yörünge gibi anlamlara gelir. Çoğulu "eflâk"tır. Felekiyat: Gök bilgisi, astronomi ilmi demektir. Felekî: Felekle alakalı, yani astronomi ile ilgili anlamına gelir. Felekiyun: Astronomi/gök bilimi ile uğraşanlar demektir. Kur'an'da felek kelimesi, iki yerde geçer. Bu iki ayette felek; küre, yörünge anlamında kullanılır. *"Ne güneşin aya erişmesi kendine yaraşır, ne de gece, gündüzün önüne geçebilir. Hepsi bir felekte (yörüngede) yüzmektedir."* (36/Yâsin, 40) *"O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir felekte / yörüngede yüzmektedir."* (21/Enbiyâ, 33)

Şimdiki bilim açısından geçersiz olan ve bizim açımızdan da bâtil görüşe, Batlamyus teorisine göre, bütün felekleri saran en büyük ve en yüksek feleğe, Atlas feleği denir. Atlas feleği dönerken diğer sekiz feleği de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Bu dönüş büyük bir özellik taşır. İnsanların talihleri, refah ve mutlulukları üzerinde değişken ve aksi durumlar ortaya koyar. İşte felekler üzerine şikâyetin arka planında bu anlayış vardır. Eski zamanlardaki bâtil inanişâ göre, güneş feleğin ve göğün sultanıdır.

Diğer gezegenler de onun çevresinde birer vazife ve hizmet görürler. Buna göre ay vezir, Utarid kâtip, Merih başkumandan, Müşteri kadı, Zühal bekçi, Zühre de çalgıcıdır. İlk yedi felekteki gezegen yıldızların insanlar üzerinde hayırlı ve hayırsız tesirleri olur. Bu tesirler, o yıldızın etkisinde doğan kişiler üzerinde değişik

haller ortaya koyar. Mesela Merih ile Zuhâl uğursuz, Güneş ile Müşteri uğurlu yıldızlardır.

Diğerleri ise bazen uğurlu, bazen uğursuz olurlar. Bu bâtil inanca göre bu yıldızların yeryüzüne hakim oldukları aylar, günler ve saatler vardır. Uğurlu saatler ve uğursuz saatler, böylece insanlar ve onların üzerinde etkili olurlar. İnsanlar da bu saatlerde başlarına gelenler için şikâyet eder veya memnuniyet bildirirler. (14)

Yıldızların insanın kaderine hakim oldukları inancı, feleğin kader manasını kazanmasına yol açmıştır. Araplar, bu anlamda feleğe dehr, İranlılar çarh derler. Bu felek teorisinin, gök cisimleri ve gök hadiselerinin insanın kaderine hakim olduğu anlayışı ile birlikte eski bâtil dinlerde de büyük bir yer ayrıldığını görüyoruz. İslam kaynaklarının haber verdiği Sabîl (Yıldız tapanlar) bunlardır.

Yıldızların kimi uğurlu, kimi uğursuzdur. Yıldızların her biri belli günlere ve saatlere hakimdir. İlm-i nücum veya yıldız falı ile uğraşanlar, insanın doğduğu gündeki yıldızların veya burçların durumuna bakarak insanın sağlığını, ahlakını, başarı derecesini, kısaca kader ve talihini keşfetmeye çalışırlar.

Edebiyatta felek, daha çok şikâyet yerine kullanılır. Edebiyatın feleğe karşı tutumu olumsuzdur. Çünkü felek, kıyıcı, zalim ve hilekârdır. Sözüne güven olmaz. Kimse onun elinden aman bulmamıştır. Aşığı sevgilisinden ayıran, insanı mihnete gark eden, tam amacına ulaşacağı sırada talihini ters çeviren felektir.

İlkel bâtil dinlerden, bâtil inanışlardan, mitolojiden ve efsanelerden kaynaklanarak halk muhayyilesinde oluşan felek-kader münasebeti, feleğin halk arasında *kambur felek*, *kahpe felek* gibi tabirlerle anılmasına, *feleğin çemberinden geçmiş* gibi deyimlerin oluşmasına sebep olmuştur. Rüzgâr gülüne eskiden *çark-ı felek* denirdi. (15) Şimdi bu ad, daha çok kumar oynamak için döndürülen yuvarlak masaya denmektedir.

Duymuşsunuzdur, nice insan, şartlar uygun gidersa, bir terslik çıkmazsa anlamında *felek yâr olursa* der. Güzel, keyifli (daha çok da haram eğlencelerle) bir gece veya gün geçirirse *felekten kâm aldığını* söyler; veya anlayışına göre *felekten bir gece (gün) çalmıştır*. Haksızlığa, zulme, felakete uğradıysa, *feleğin sillesini yemiştir*. Talihsizlikten yakınıyorsa, bunu *feleğe küsmekle* ifadelendirir. Kendi tecrübeleri ile hayatın iyi ve kötü yönlerini bilen ve her işin altından kalkanlara *feleğin çemberinden geçmiş* denir.

Bahtsız kimselere *felek düşkünü* dendiği olur. Dönek, sözünde durmayan anlamında *felek meşrep* denilir. Şaşkınlıktan veya korkudan ne yapacağını bilemez hale gelen insan da *feleğini şaşırın* kimsedir. Ters döndüğü için, bu kadar kutsal

gücü olduğu halde *kahpe felektir*; gök kubbesinin yuvarlaklığından dolayı da *kambur felektir*. İstedigine istediğini yapar bu felek: *Ah bu kambur felek; kimine karpuz yedirir, kimine kelek! Kimine ceket giydirir, kimine yelek!*

Günümüz ve Arzın Kutsallaştırılması

İnsan, belli bir yerde değil; tüm yeryüzünde halife olması için yaratılmıştır. İslam'ı, bulunduğu yerde yaşayıp oraya hâkim kılmak için çalıştığı gibi, dünyanın ulaşabildiği her tarafına da götürme zorunluluğu vardır. Bir insan, doğacağı yeri seçme hakkına sahip olmadığından, tercihinde olmayan bir konudan dolayı ne ayıplanır, ne de şereflenir. Allah, bizi bu topraklarda değil de; çok farklı hatta sevmediğimiz bir yerde dünyaya getirebilirdi; Diğer insanların oralarda dünyaya gelmesi gibi.

O zaman o yaratıldığımız yerin mi, yoksa şimdi yaşadığımız yerin mi kutsal olması gerekecekti? Müslüman için tüm arz Allah'ın mülküdür. Hepsi aynı değerdedir. Bir yerin fazileti, orada inanılıp uygulanan inançla ilgili olmalıdır. Toprak, üstünde yaşayan insanların inançlarıyla bütün olarak değerlendirilmelidir. İnsanın ırkına, doğduğu yere göre bir toprak parçasına kutsallık atfetmesi, Allah için değil de; o toprak parçası için ölümü göze alabilecek hale gelmesi, vatanın - üzerinde hangi hükümlerin uygulandığına bakılmadan- yüceltilmesi bu açıdan değerlendirilmelidir. Vatan kelimesi Kur'an'da geçmez. İslamî açıdan yurt veya vatan "dâr" kelimesiyle ifade edilir. İslam toplumunun yaşadığı ve hâkim olduğu yerler için "dâru'lislâm", müslümanların idare ve hâkimiyetleri altında olmayan yerler ise "dâru'lharp" kabul edilir.

Eğer bir kimse, yaşadığı ülkede dinî inanç, dinini koruma ve dinini yaşama hürriyetini kaybetmişse, gücü yetiyorsa cihad ederek bu temel haklarını yerli veya yabancı işgalcilerden geri alması veya gücü yetmiyorsa, bunları koruyup dinini yaşayabileceği yere hicret etmesi gerekir. Cihad ve Hicret'in Kur'an'da ve sünnette çok büyük önemi vardır.

Ayrıca, içinde Kâbe'nin bulunmasından dolayı müslüman açısından dünyanın en kutsal yeri sayılmaya müsait olan bir vatanda, Hak dinin yaşanmadığı için oradan hicret eden Rasûlüllah ve ashabının, aynı zamanda gerçek vatanları olan Mekke'deki yönetime karşı inanç savaşı yaptıkları unutulmamalıdır.

Şu ayet; vatan, cihad ve hicret kavramları açısından değerlendirilmelidir: *Nefislerine yazık eden kimselere, canlarını alırken melekler: 'Dünyada ne işte*

idiniz?' derler. Bunlar; 'biz yeryüzünde güçsüz bırakılmış çaresiz kimseler idik' diye cevap verirler. Melekler: 'Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!' derler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir." (4/Nisâ, 97) Medine için, oradaki hurmaları için savaşı kimsenin mücadelesinin Allah için olmadığı, ancak Allah yolunda savaşanların cennetle müjdelenen şehitler olabileceğini Rasûlullah'ın hadislerinden öğreniyoruz.

Müneccimlik ve Falcılık

Müneccimlik, gelecekte meydana gelecek, özel ve genel olaylara, yıldızlara bakarak haber vermektir. Hz. Peygamber'in bu konuyla ilgili şöyle bir ikazı vardır: *"Bazı insanlar, Allah'ın nimetiyle geceyi geçiriyor, sabah olunca da, 'bize şu yıldız sebebiyle yağmur yağdırıldı' diyor. Böyle demeleri sebebiyle onların çoğu kâfir olmuştur."* (Buhârî, Megazi 35; Müsned, Ahmed b. Hanbel, II/525) Yine bir başka hadis rivayeti de benzer bir ikazdır: *"Kim yıldızlarla haber vermeye çalışırsa, sihir ile haber vermiş olur."* (Ebû Dâvud)

Bu hadisler, yıldızların uzaklığını, yerlerini, yörüngelerini gözlem ve araçlarla inceleyen astronomi ilmi hakkında değildir. Bu ilim, ilkeleri, kuralları ve araçları olan bir ilimdir. Kur'an zaten, baştan sona insanları gözleme, düşünmeye, araştırmaya ve evrenin sırlarını keşfetmeye davet etmektedir. Ancak, ilimleri, gaybı biliyormuş gibi yorumlamak, insanı şirke götürür. Çünkü gaybı bilen sadece Allah'tır.

Gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için başvuru çeşitli yolların en belirginlerinden biri faldır. Daha çok baht, uğur ve talihi, genel olarak da gelecekte olacak şeyleri anlamak için birtakım garip yollara başvurarak bunlardan anlam çıkarma ve kişilik okuma işine fal; bu işi yapmaya da falcılık denir. Gelecek zamanda vuku bulacak olayları haber vererek gayb sırlarını bildiğini iddia edene de falcı, medyum denir.

Cahiliyye Arapları, bir yolculuğa, bir savaşa, bir ticarete, evlenmeye, yahut herhangi önemli bir işe teşebbüs edecekleri zaman üç zar (veya ok) çekerler, yahut kuş uçururlardı. Bu zar veya okların birinde, "Rabbim emretti" , yahut "yap" diye emir; diğerinde "Rabbim nehyetti" veya "yapma" diye nehy kelimeleri yazılı olurdu; biri de boş bulunurdu.

Birisi torbaya elini sokar, zarlardan birini çeker, emir çıkarsa yaparlar, nehy çıkarsa yapmazlar, boş çıkarsa bir daha çekerlerdi. Kur'an, bunu şiddetle yasaklamıştır. *"Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytan işi birer pisliktir; bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz."* (5/Mâide, 90)

Burç ve Yıldız Falının Hükümü

Bugün yaygın olan fal çeşitlerinden biri de, modern cahiliyyenin itibar ettiği yıldız falıdır. Gökteki burçlardan yola çıkılarak yapılan bu falcılığın aslı, Sâbiîlere dayanır. Sâbiîler, gök yüzünü on iki burca taksim etmişler ve eflâkten/göklerden yalnız tapındıkları ve heykellerini diktikleri "sebaî" gezegenlerin durumlarına göre, yeryüzünde meydana gelecek olayları bildireceği iddiasıyla yıldızlarla ilgili birtakım hükümleri yazmışlardı. Onların bu inançları, günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır. (16)

Dinimizin kesinlikle yasakladığı falcılık, bir çeşit gaybdan haber vermektir. Halbuki, Kur'an; gaybı, Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini, peygamberlerle melekler dahi kendilerine vahyedilmedikçe gaybdan haber veremeyeceklerini açıkça bildirmektedir. *"De ki: 'Göklerde ve yerde olan gaybı, Allah'tan başka bilen yoktur.'" (27/Neml, 65) "De ki: Size 'Allah'ın hazineleri elimdedir demiyorum, gaybı da bilmiyorum.'" (6/En'âm, 50) "Eğer gaybı bilseydim, daha fazla hayır yapardım."* (7/A'râf, 188) ayetleri buna yeterli delildir.

Kendilerine "arrâf", "kâhin" veya "medyum" denilen falcıları ve bu falcılara gidip fal açtıran, onlara inanan veya destekleyenleri Peygamberimiz, ağır bir dille kınamış, hatta küfürle nitelemiştir. *"Kim bir arrâfa gidip de ona bir şey sorarsa, kırk gecelik namazı kabul olmaz."* (Müslim, Selâm 125) *"Kim bir kâhine gider, dediklerini doğrularsa; şüphesiz ki Muhammed'e indirilmiş olanı inkâr etmiş olur."* (Tirmizî, Tahâret 102; İbn Mâce, Tahâret 122; Ebû Dâvud, Tıb, hadis no: 3904; Ahmed bin Hanbel, II/ 408)

Burç falı, "insanları, doğdukları burçlara göre gruplayarak geleceğini okumaya, kaderine dair konuşmaya" denir. Modern cahiliyyenin yaşandığı günümüzde kendini aydın sanan birtakım gazete ve televizyon programcıları, her gün yıldız falı hurafesiyle insanların kaderi hakkında birtakım yorumlar yapmaktadırlar ki bunlar hiçbir bilimsel dayanağa sahip değildir. Ayrıca bu asılsız yorumlar, okuyucuların ruhsal dengelerine olumsuz yönde etki yapmaktadır. Bu bir atma, saçma ve aldatmadan ibarettir.

İslam âlimleri, Sâbiîler gibi, tesiri yalnız yıldızlardan, burçlardan bilerek onlardan birtakım hükümler çıkarmaya kalkışmanın küfür ve şirk olduğunda ittifak etmişlerdir. (17)

Bunun yanında insanın, gireceği önemli bir iş için, uzman kişilerle istişare yaptıktan sonra istihâre yapması meşrûdur, sünnettir. Bunun, İslam'da yasak edilen falcılık ve kehanetle hiçbir ilgisi yoktur.

“Onların çoğu, şirk koştan Allah'a inanmazlar.” (10/Yûnus, 106)

Ne dersiniz, put sadece cahiliyye Araplarına mı aitti? "Gök Tanrı" inancı, çok eski dönemlerde mi kalmıştır, bizim bulunduğumuz yerlerden çok uzakta mıdır bu bâtil ve ilkel şirk? Yoksa, "ne yapalım, bu anlayış ve deyimler atalarımızdan bize mirastır, devam ediyor, etsin!" mi denilecek? *"Onlara (müşriklere): 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiysele?" (2/Bakara, 170).*

Artık güneşe, aya, yıldızlara, feleğe kimsenin tapmadığı görüşüne ve bu görüşün hepimize yüklediği sorumluluğa ne dersiniz? Her tarafı küfür ve şirk yangını sarmışsa, tv. ile evlerimize kadar tutuşturulmaya çalışılıyorsa, hepimize düşen görevler nedir?

Haydi görev başına!

- 1- Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, c. 1, s. 294
- 2- Şâmil İslam Ansiklopedisi, c. 5, s. 380
- 3- Hekimoğlu İsmail-H. H. Korkmaz, İlimler ve Yorumlar, s. 371-372
- 4- Celâl Kırca, Kur'an ve Fen Bilimleri, 174-175
- 5- Taşkın Tuna, Eğitim Bilim Dergisi, sayı, 10
- 6- Suat Yıldırım, Kur'an'da Ulûhiyyet, s. 365
- 7- a.g.e. s. 366
- 8- Fahreddin Râzi, Mefatihul Gayb (Tefsir-i Kebir, c. 2, s. 134
- 9- a. g. e. s. 136-137
- 10- Suat Yıldırım, a.g.e. s. 367
- 11- Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, s. 214
- 12- Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, s. 30
- 13- a. g. e. s. 32
- 14- İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Y. s. 165
- 15- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 3, s. 179 vd.
- 16- Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, c. 7, s. 5208
- 17- a. g. e. c. 1, s. 5207

Arz ve Sema Konusuyla İlgili Ayet-i Kerimeler

A- Yer ve Gökler

- a-** Göklerdeki ve Yerdeki Her Şey, Allah'ındır: Bakara, 255, 284; Al-i İmran, 109, 129; Nisa, 126, 131-132; Maide, 120; Yunus, 55; İbrahim, 2; Nahl, 52; Taha, 6; Hacc, 64; Nur, 64; Rum, 26; Lokman, 20, 26; Sebe', 1; Şura, 4; Necm, 31; Hadid, 2, 5.
- b-** Göklerin ve Yerin Tasarrufu Allah'ındır: Bakara, 107; Al-i İmran, 189; Maide, 40; Tevbe, 116; Nur, 42; Furkan, 2; Yasin, 83; Zümer, 62-63; Şura, 49; Zuhruf, 85; Casiye, 27; Feth, 14; Hadid, 2, 5; Büruc, 9.
- c-** Yerde ve Göktekilerdeki Her Şey, İnsan İçindir: Bakara, 29; Ra'd, 2; İbrahim, 32-34; Nahl, 5-14, 80-81; İsra, 70; Hacc, 36-37, 65; Ankebut, 61; Lokman, 29; Fatır, 13; Zümer, 5; Zuhruf, 13; Casiye, 12-13; Mülk, 15; Naziat, 30.
- d-** Göklerin ve Yerin Başlangıçta Bitişik Olması: Enbiya, 30.

B- Arz (Yer)

- a-** Yerin Yaratılışı: En'am, 101; A'raf, 54; Yunus, 3; Hud, 7; R'ad, 3; Hıcr, 19, 85; Nah, 3; Enbiya, 30; Furkan, 59; Secde, 4; Fussilet, 9-11; Kaf, 38; Zariyat, 20; Hadid, 4; Talak, 12; Nebe', 6.
- b-** Yerin Yaratılış Sebebi: Bakara, 22; Hud, 7; Mü'min, 64; Zuhruf, 10; Duhan, 38-39; Casiye, 22; Ahkaf, 3; Teğabün, 3; Talak, 12.
- c-** Yerin Yaratılışında İbretler Vardır: Bakara, 164; Al-i İmran, 190; Yunus, 6; Enbiya, 16; Ankebut, 44; Rum, 22, 25; Sad, 27; Zümer, 5; Şura, 29; Duhan, 38-39; Casiye, 3; Kaf, 7-8.
- d-** Yerin Yaratıcısı: Bakara, 117; En'am, 14, 73, 101; Fatır, 1; Şura, 11; Zariyat, 48; Teğabün, 3.
- e-** Dünyanın Küre Şeklinde Oluşu: A'raf, 97-98; Zümer, 5; Naziat, 30.
- f-** Dünyanın Dönmesi: Neml, 88; Yasin, 40; Nebe', 6.
- g-** Yer, Allah'ın Birliğine Götüren İşaretlerdendir: Fussilet, 39.
- h-** Kıtaların Yaratılışı: Ra'd, 4.
- i-** Yer, Bütün Canlıların Faydasına Verilmiştir: Rahman, 10-13; Mülk, 15; Nuh, 19-20.
- j-** Yer, İnsanın Emrine Verilmiştir: Hacc, 65; Mülk, 15; Naziat, 30.
- k-** Arz, Toplanma Yeridir: Mürselat, 25-26.
- l-** İnsanın Yeryüzüne Dağılması: Rum, 20; Mülk, 24.
- m-** Yeryüzünde Varlığını Sürdürmek, Mü'minlerin Hakkıdır: Enbiya, 105; Nur, 55.
- n-** Mü'minler, Kâfirlere Üstün Gelmeseydi, Yeryüzünün Düzeni Bozulurdu: Bakara, 251.
- o-** Mü'minler, Allah'ın Yeryüzündeki Halifesidir: Bakara, 30; En'am, 165; A'raf, 69, 74; Yunus, 14, 73; Neml, 62; Fatır, 39; Sad, 26.
- p-** Dağların Denge Unsuru Olması: Nahl, 15; Enbiya, 31; Lokman, 10; Fussilet, 10; Mürselat, 27; Nebe', 7.
- q-** Yer Üzerinde Rızık Sebepleri, Geçim Sebepleri Yaratılmıştır: Hıcr, 20.

C- Gökler

- a-** Astronomi (Gök ve Uzay İlmi) ile İlgili Ayetler: Bakara, 29, 189; En'am, 96-97; A'raf, 54; Yunus, 3, 5-6; Ra'd, 2; Nahl, 16; İsra, 12; Enbiya, 33; Hıcr, 16; Mü'minun, 17; Neml, 88; Lokman, 29; Fatır, 13; Yasin, 37-40; Saffat, 6, 88; Fussilet, 12; Necm, 1, 49; Vakıa, 75-76; Mülk, 5; Naziat, 27-32.
- b-** Göklerin Yaratılışı: En'am, 101; A'raf, 54; Yunus, 3; Hud, 7; Ra'd, 2; Hıcr, 85; Nahl, 3; Enbiya, 30, 32; Furkan, 59; Lokman, 10; Secde, 4; Fussilet, 11; Kaf, 38; Zariyat, 47; Hadid, 4; Talak, 12.
- c-** Göklerin Yaratılış Sebebi: Bakara, 22; Hud, 7; Mü'min, 64; Duhan, 38-39; Casiye, 22; Ahkaf, 3; Teğabün, 3; Talak, 12.

- d-** Göklerin Yedi Gök Halinde Yaratılışı: Bakara, 29; İsra, 44; Mü'minun, 17, 86; Fussilet, 12; Talak, 12; Mülk, 3; Nuh, 15; Nebe', 12.
- e-** Göklerin Yaratılışında Hikmetler Vardır: Bakara, 164; al-i İmran, 190-191; Yunus, 6; İbrahim, 19; Enbiya, 16; Ankebut, 44; Rum, 22, 25; Sad, 27; Zümer, 5; Şura, 29; Duhan, 38-39; Casiye, 3; Kaf, 6, 8.
- e-** Göklerin Yaratıcısı: Bakara, 117; En'am, 14, 73, 101; İbrahim, 32; Hacc, 65; Fatır, 1; Şura, 11; Zariyat, 47; Rahman, 7; Teğabün, 3; Naziat, 27.
- f-** Gökler (Dünya Seması), Yıldızlarla Süslenmiştir: Hicr, 16; Saffat, 6; Fussilet, 12; Zariyat, 7; Mülk, 5.
- g-** Göklerin Başlangıçta Gaz Halinde Oluşu: Fussilet, 11.
- h-** Gökler, Eksiksiz Yaratılmıştır: Mülk, 3-4.
- i-** Gökler, Şeytanlardan Korunmuştur: Hicr, 17-18; Saffat, 7-10; Mülk, 5; Cinn, 8-9.
- j-** Gök Gürlemesi: Bakara, 19; Ra'd, 13.
- k-** Yıldırım: Bakara, 19, 55; Nisa, 153; Ra'd, 13; Nur, 43; Fussilet, 13, 17; Zariyat, 44.
- l-** Güneş ve Ay'ın Zamanın Bilinmesi İçin Yaratılışı: En'am, 96; Yunus, 5.
- m-** Güneş ve Ay'ın Belirli Bir Vakte Kadar Hareketlerine Devam Etmesi: Ra'd, 2; Lokman, 29-30; Fatır, 13; Yasin, 38-40; Zümer, 5; Rahman, 5.
- n-** Güneş ve Ay'ın Hareketi: Enbiya, 33.
- o-** Ay'ın Işığını Güneşten Alması: Şems, 2.
- p-** Güneş ve Ay'ın insanların Hizmetine Verilmesi: İbrahim, 33; Nahl, 12; Lokman, 29-30; Fatır, 13.
- q-** Yıldızların Yön Bulmak İçin Yaratılışı: En'am, 97; Nahl, 16.
- r-** Yıldızların Uzayda Dönerek Yüzmeleri: Yasin, 40.
- s-** Gece ile Gündüzün Uzayıp Kısılması: Al-i İmran, 27; Mü'minun, 80; Nur, 44; Fatır, 13; Zümer, 5.
- t-** Yukarıya Çıktıkça Göğsün Daralması ve Hava Basıncı: En'am, 125.
- u-** Yağmurla Gökten Rızık İner: Zariyat, 22.
- v-** Arş: A'raf, 46, 48-49, 54; Tevbe, 129; Yunus, 3; Hud, 7; Ra'd, 2; Taha, 5; Enbiya, 22; Mü'minun, 86, 116; Furkan, 59; Neml, 26; Secde, 4; Zümer, 75; Mü'min, 15; Zuhuruf, 82; Hadid, 4; Mearic, 3-4.
- w-** Arş'ın Sahibi Allah'tır: Neml, 26; Büruc, 15.
- x-** Allah'ın Arş'a Hükümran Olması: Ra'd, 2; Taha, 5; Furkan, 59; Secde, 4; Hadid, 4.
- y-** Arş'ı Yüklenen Melekler: Mü'min, 7; Hakka, 17.
- z-** Kürsî: Bakara, 255.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar:

- 1-** Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1 s. 233-234
- 2-** Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. c. 2 s. 208-222, c. 3, s. 1005-1014
- 3-** Mefatihul Gayb (Tefsir-i Kebir), Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 2 s. 111-130
- 4-** Fi Zılali'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1 s. 94-95
- 5-** Kütüb-i Sitte Muht. Tercüme ve Şerhi, İ. Canan, Akçağ Y. c. 6, s. 358-401
- 6-** İslam Ansiklopedisi, Şamil Y. c. 5, s. 380-382
- 7-** Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı, Veli Ulutürk, İnsan Y. s. 77-120
- 8-** Yaratılış Olayı, M. Sait Şimşek, Beyan Y. s. 11-22
- 9-** İlmin Işığında İslamiyet, Arif A. Tabbara, Kalem Y. s. 65- 104
- 10-** Müsbet İlimlerde Kur'an Mucizesi, Hikmet Özdemir, Gonca Y. 46-88
- 11-** Kur'an'da İlmi Mucizeler, Abdulmecid Zindani, Kayıhan Y. s. 45-56; 89-96
- 12-** Kur'an Mucizeleri, Haluk Nurbaki, Mayaş Y. s. 75-94
- 13-** Kur'an ve Fen Bilimleri, Celal Kırca, Marifet Y. s. 159- 193
- 14-** Kur'an'da Ulûhiyyet, Suad Yıldırım, Kayıhan Y. s. 364-368

- 15- Muhteşem Sanatkâr, Servet Engin, Adım Y. s.15-16,45-46
16- İlimin Işığında İslamiyet, Arif A. Tabbara, Kalem Y. 65-74
17- Kur'an ve Kâinat Ayetleri, Fethullah Han, İnkılab Y. s. 55-84, 205-232
18- İslam Meydan Okuyor, Vahidüddin Han, Sebil Y. s. 107-150
19- Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim, Maurice Bucaille, T.Ö.V. Y. s. 225-274
20- İlim İman Etmeyi Gerektirir, A. C. Morrison, D.İ. B. Y. s. 3-37
21- Niçin Allah'a İnaniyoruz? Hazırlayan: İbrahim Sıtkı Eröz, 1-4, Hikmet Y.(3. s.119-152)
22- Kâinat Düzeni ve Allah'ın Varlığı, Fahri Erdem, Hafe Y. s. 25-44
23- İlimler ve Yorumlar, Hekimoğlu İsmail, H. H. Korkmaz, Türdav Y. s. 282-297, 359-418
24- İslami Terimler Sözlüğü, Hasan Akay, İşaret Y. s. 417-420
25- Kur'an'a Göre Uzayda Hayat Var, Rauf Pehlivan Gür, Gonca Y.
26- Uzay ve Dünya, Taşkın Tuna, Yeni Asya Y.
27- Yıldızların Esrarı, Hüseyin Demirkan, Yeni Asya Y.
28- Güneş Sistemi, Taşkın Tuna, Yeni Asya Y.
29- Hayat Kaynağımız Güneş, Taşkın Tuna, Yeni Asya Y.
30- Yaşayan Gezegen, Yılmaz Muslu, Y. Asya Y.
31- Etrafımızdaki Hava, Taşkın Tuna, Yeni Asya Y.
32- Allah'ın Kudreti, Atomlar, Yıldızlar, İnsanlar, Rogers D. Rusk, Hikmet Y.
33- Allah ve Modern İlim, 1-2, A. Nevfel, Hikmet Y.
34- İslam ve Astronomi, Şaban Döğen, Gençlik Y.
35- Türk İslam Bilginleri ve Gökyüzü Bilgileri, Lütfi Göker, M.E.B. Y.
36- Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, Ahmet Yaşar Ocak, Enderun Kitabevi Y.
37- Eski Türk Dini, İbrahim Kafesoğlu, Kültür Bakanlığı Y.
38- Tarihte ve Bugün Şamanizm, Abdülkadir İnan, Türk Tarih Kurumu Y.
39- İnanç Sözlüğü, Orhan Hançerlioğlu, Remzi Kitabevi Y. s. 214
40- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Y. c. 3, s. 179-182, 349-350, 407
41- Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İskender Pala, Akçağ Y. s. 90, 164-166, 253
42- Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ahmet Talat Onay, T. Diyanet Vakfı Y. s. 166, 182

Ve âhıru da'vânâ eni'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemin:
Dâvâmızın sonu âlemlerin Rabbi Allah'a hamdetmektir.

Sûbhanek Allahûmme ve bihamdike ve eşhedû en la ilahe illa ente vahdeke la Şerike leke ve Estağfiruke ve etûbû ileyk.

—*Derleme*— Ebu Abdilmûmin Tekin. bin Muharrem. el-Kayseri

—*E-Mail*— dayioglu_@hotmail.com

—*E-Mail*— tekin_mihci@hotmail.com

— BELGIQUE — 2003 - 2013 —

<https://www.facebook.com/tekin.mihci>

<https://www.facebook.com/groups/islami.e.Kitap.indir/files/>

<https://www.facebook.com/groups/Tevhid.Selefi.Daveti/files/>

<https://www.facebook.com/groups/129830423826445/files/>

<http://tevhiddersleri.com/>

<http://ebumuaz.blogspot.com/>

<http://www.ehlieser.tr.gg/>

<http://www.islamhouse.com/>

<http://islamqa.info/tr>

<http://tevhidvesunnet.com/>

<http://www.davetulhaq.com/tr/index.php>

<http://www.tevhididavet.com/>

<http://www.tevhidyolcusu.com/>

<http://islamiekitap.blogspot.be/>

<http://ilimehli.blogspot.be/>

<http://www.sahihhadisler.net/>

